

پول شویی و آثار و پیامدهای آن

دکتر فرهاد رهبر*

چکیده

به طور کلی پول شویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن هویت عواید نامشروع، به طوری که وانمود شود که از منابع قانونی سرچشمه گرفته‌اند. به عبارتی پول شویی فرایندی است که طی آن شکل، مبدأ، مشخصات، نوع، افراد ذی‌نفع یا مقصد نهایی پول‌های آلوده تغییر می‌کند.

تدابیر اعمال شده در بازارهای مالی پشرفته، برای شناسایی و تعقیب موارد پول شویی، فعالیت تبهکارانه را به بازارهای کمتر توسعه یافته (از نظر نظام مالی) سوق داده است. اگر با فعالیت‌های پول شویی مقابله نشود، می‌تواند نظام مالی را فاسد و کوشش‌های توسعه را در بازارهای نوپا زمین گیر کند.

پول شویی اغلب شامل سلسله پیچیده‌ای از معاملات است؛ اما عموماً شامل سه مرحله اساسی می‌باشد:

مرحله اول جایگذاری؛ تزریق پول‌های کثیف به سیستم پولی و مالی
مرحله دوم لایه چینی؛ جداسازی رابطه بین عواید غیرقانونی با مبدأ یا فعالیت‌های موجد آنها
مرحله سوم یکپارچه‌سازی؛ دادن ظاهر قانونی به ثروت حاصل از عواید غیرقانونی
آثار اقتصادی پول شویی عبارتند از: اخلال و بی‌ثباتی در اقتصاد - کاهش درآمد دولت - کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی - تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌ها و خروج سرمایه‌ها از کشور - تضعیف امنیت اقتصادی - تضعیف بخش خصوصی - ایجاد موانعی برای خصوصی سازی - تضعیف یکپارچگی و تمامیت بازارهای مالی - تأثیر منفی بر نرخ بهره و ارز - افزایش ریسک اعتباری.
علاوه بر آن پول شویی باعث انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های متخلف می‌گردد. قدرت اقتصادی منتقل شده به سازمان‌ها و اشخاص مجرم آثار مخربی بر همه ارکان و اجزای جامعه دارد. در مجموع پدیده پول شویی می‌تواند با آلوده کردن و بی‌ثباتی بازارهای مالی، ارکان سیاسی، اقتصادی و بنیان‌های اجتماعی را به خطر اندازد.

*- عضو هیات علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.

به طور کلی، نکته مشترک تمامی اقدامات بین‌المللی انجام یافته برای مبارزه با پول شویی، توجه به پول به‌عنوان مهم‌ترین عامل انگیزشی تمامی انواع جرایم و فعالیت‌های بزهکارانه نهفته در پس آن است. بر این اساس، موفقیت مبارزه با جرایم مزبور تا حدود زیادی به جلوگیری از بهره‌مند شدن بزهکاران از منافع فعالیت‌های بزهکارانه بستگی دارد. دو دیدگاه متفاوت در این باره در دو حالت حدی نگرش اروپایی و نگرش آمریکایی قابل شناسایی است. نگرش اروپایی، بانک‌ها و سایر نهادهای مالی را در ارزیابی موارد مشکوک آزاد می‌گذارد؛ مشروط بر آنکه موارد مزبور و مرتبط با عملیات پول‌شویی به مقامات ذی صلاح اعلام گردد. اما در سوی دیگر، نگرش آمریکایی نهادها و مؤسسات مزبور را وادار می‌سازد که اطلاعات مربوط به هرگونه نقل و انتقال یا دادوستد بیش از ده هزار دلار را افشا کنند. به‌طور کلی در ایران فراهم آوردن زمینه‌های قانونی، مقرراتی و اجرایی لازم برای شناسایی و انسداد مجاری نفوذ پول‌های کثیف به شبکه مالی رسمی اقتصاد ملی از اهمیتی اساسی برخوردار است. در این مقاله، مهم‌ترین حوزه‌های ایمن‌سازی اقتصاد ملی در برابر آسیب‌های ناشی از ورود پول‌های کثیف به بخش رسمی کشور معرفی شده است.

۱- مقدمه

پول‌شویی^۱ روی دیگر یا نیم‌رخ مالی فعالیت‌های بزهکارانه‌ای است که سبب می‌شود پول‌های به دست آمده از منابع غیرقانونی در مصارف قانونی به کار گرفته شود. در مقیاس بزرگتر، پول‌شویی یا تطهیر پول فعالیتی مجرمانه، گروهی، مستمر و درازمدت است که می‌تواند از محدوده سیاسی یک کشور مفروض نیز فراتر رود. اگرچه سنجش و اندازه‌گیری دقیق حجم پول‌شویی غیرممکن است؛ ولی برآورد شده است که هر ساله ۳۰۰ تا ۵۰۰ میلیارد دلار آمریکا به صورت عواید حاصل از جرم جدی (نه فرار مالیاتی) پول‌شویی می‌شود.^۲

پول‌شویی فرایند پیچیده‌ای است که با ورود رایانه به دنیای تجارت و بانکداری به مراتب پیچیده‌تر شده است. با توجه به اینکه پول الکترونیکی دارای همان قابلیت‌ها و خواص عادی پول است و در عین حال از استعداد و نقل و انتقال بسیار سریعتری نیز برخوردار است، لذا پول‌شویان با استعانت از این توانمندی بر حجم فعالیت‌های خود افزوده‌اند. براساس برآورد نشریه معتبر "Smart Card" میزان معاملات انجام شده با پول الکترونیکی در سال ۲۰۰۰ میلادی بالغ بر ۱۰ میلیارد دلار بوده در حالی که این رقم برای سال ۲۰۰۱ بیش از ۱۰۰ میلیارد

1- Money Laundering.

2- David Scott, "Money Laundering and International Efforts to Fight It", May 1995.

دلار تخمین زده شده است. این آمار حاکی از آن است که این حوزه در آینده بستر بسیار مناسبی برای فعالیت‌های پول‌شویان فراهم خواهد ساخت.

تدابیر اعمال شده در بازارهای مالی عمده برای شناسایی و تعقیب موارد پول‌شویی، فعالیت تبه‌کارانه را به بازارهای کمتر توسعه یافته (از نظر نظام مالی) سوق داده است. اگر با فعالیت‌های پول‌شویی مقابله نشود، می‌تواند نظام مالی را فاسد و کوشش‌های توسعه را در بازارهای نوپا زمین گیر کند.

هدف از پول‌شویی، تغییر ظاهر دادن سودهای غیرقانونی است، بدون اینکه مجرمانی که می‌خواهند از عواید فعالیت‌های مجرمانه خود سود ببرند به خطر افتند. پول‌شویی یک فرایند سه مرحله‌ای است که در مرحله اول مستلزم قطع هرگونه ارتباط مستقیم بین پول و جرمی که پول از آن تولید شده؛ در مرحله دوم مخفی کردن ردپای پول برای جلوگیری از تعقیب آن؛ و در مرحله سوم بازگرداندن مجدد پول به مجرم به صورتی که نحوه اکتساب و محل جغرافیایی آن قابل ردیابی نباشد.

مجرمان با انتقال سریع پول از یک کشور به کشور دیگر از تشکیلات و سازمان‌های اقتصادی بهره می‌گیرند. پیشرفت‌های انجام گرفته در سیستم‌های اطلاعاتی، فناوری و ارتباطات در مؤسسات مالی، انتقال پول را با سرعت و سهولت به هر نقطه از جهان امکان‌پذیر کرده است. مفهوم اصطلاحی «پول مگابایتی» به شکل نمادهایی بر روی صفحه کامپیوتر، بیست و چهار ساعت شبانه روز و هفت روز هفته در گردش است و می‌تواند بارها و بارها جابه‌جا شود تا از شناسایی شدن توسط نیروهای انتظامی دور بماند.

از آنجا که بسیاری از مراکز مالی سراسر جهان اکنون تدابیری برای مبارزه با پول‌شویی پیش گرفته‌اند، لذا مجرمان رو به سوی کشورهایی آورده‌اند که دارای ساز و کارهای ضعیف مالی هستند یا اصلاً ساز و کاری برای مبارزه با پدیده پول‌شویی نداشته باشند.

فعالیت‌های سازمان‌های مجرم قدرتمند می‌تواند پیامدهای اجتماعی فاجعه‌باری در پی داشته باشد. پول‌شویی به قاچاقچیان، دلالان اسلحه و دیگر مجرمان امکان می‌دهد تا عملیات خود را ادامه دهند و به گسترش فعالیت‌های مجرمانه خود پردازند. چنانچه راه چاره‌ای برای معضل پول‌شویی یافت نشود این معضل می‌تواند اعتبار و تمامیت مؤسسات پولی و مالی یک کشور را دچار آسیب جدی کند. پول‌شویی، کوشش‌های بین‌المللی برای ایجاد بازارهای آزاد و رقابتی را با شکست روبرو می‌کند و جلوی توسعه اقتصاد ملی را نیز می‌گیرد.

پول شویی عملیات بازارها را مختل می‌کند. معاملاتی که برای مقاصد پول شویی انجام می‌گیرد می‌تواند تقاضا برای نقدینگی را افزایش دهد، نرخ بهره و مبادله را بی‌ثبات کند، به رقابت غیرعادلانه منجر شود و تورم را در کشورهایی که مجرمان فعالیت‌های تجاری خود را انجام می‌دهند به شدت افزایش دهد.

پول شویی اعتبار و در نتیجه ثبات بازارهای مالی را از بین می‌برد. چنانچه یک بانک در نتیجه جرم سازمان یافته اعتبار خود را از دست دهد، تمام سیستم مالی کشور یا حتی نظام مالی منطقه مورد نظر دچار آسیب جدی خواهد شد.

کشورهای کوچک در برابر پدیده پول شویی آسیب‌پذیری بیشتری دارند. قدرت اقتصادی‌ای که از طریق فعالیت‌های غیرقانونی بدست می‌آید، تسلط بر اقتصادهای کوچک را برای سازمان‌های مجرم امکان‌پذیر می‌سازد. نبودن ساز و کارهای کنترل مناسب یا ناتوانی در اجرای آنها عملاً مجرمان را از تعقیب و مجازات مصون می‌کند. پول شویی عواید فعالیت‌های نامشروع در این کشورها فقط یک هدف دارد و آن هم استفاده از ضعف‌های ساختاری یا بهره‌جویی از شکاف‌ها و نقاط ضعف در تشکیلات سازمانی و انتظامی که به وسیله کشور مورد نظر برای مقابله با پول شویی در نظر گرفته شده است.

پول شویی یک پیامد جبری، جرم سازمان یافته و یک بُعد اساسی از هر نوع فعالیت مجرمانه درآمدزا است. عملیات سازمان‌های مجرم که در راستای انباشت سودهای غیرقانونی طراحی می‌شود، نیاز به پول شویی به صورت مستقیم را ایجاب می‌کند.

مقادیر هنگفت وجوه نقدی که به وسیله انواع فعالیت‌های مجرمانه مثل قاچاق مواد مخدر، تولید می‌شود ردپاهایی از خود به جای می‌گذارد که پنهان کردن آن دشوارتر از مخفی کردن ردپای خود جرم است.

در همین حال پول شویی پیش درآمد وجود یک نظام مجرمانه سازمان یافته است که بتواند ساز و کارهای مدونی برای گردش بین‌المللی سرمایه فراهم کند.

بنابراین جرم سازمان یافته و پول شویی دارای یک رابطه تنگاتنگ است. کوشش‌های بین‌المللی برای مبارزه با پول شویی بازتابی از یک راهبرد است که هدف از آن مبارزه با قدرت اقتصادی سازمان‌های مجرم برای تضعیف آنها است. این هدف با جلوگیری از استفاده از عواید فعالیت‌های مجرمانه آنها و تأثیرات اقتصاد مجرمانه بر تار و پود اقتصاد قانونی تحقق می‌یابد.

۲- تعریف پول شویی

به طور کلی پول شویی فرایندی است که طی آن شکل، مبدأ، مشخصات، نوع، افراد ذی نفع یا مقصد نهایی پول های آلوده ناشی از معاملات غیر قانونی نظیر تجارت مواد مخدر، جرایم سازمان یافته، تروریسم و ... تغییر می کند.

بر پایه ماده یک دستور عمل جامعه اروپایی مصوب مارس ۱۹۹۰، پدیده پول شویی چنین تعریف شده است^۱:

تبدیل یا انتقال یک دارایی، با علم به این که از فعالیت های بزهکارانه (مجرمانه) به دست آمده باشد، به منظور پنهان داشتن یا گم کردن رد منشأ غیرقانونی آن دارایی؛ یا کمک به شخصی که مرتکب چنین جرمی شده برای گریز وی از پیامدهای قانونی آن. همچنین، در بخش دیگری از همین ماده، تعریف پول شویی موارد زیر را نیز دربر می گیرد: اختفا یا انحراف مکان، منبع، قصد، رفتار، حقوق مربوط، یا مالکیت واقعی یک دارایی با علم به اینکه آن دارایی از فعالیتهای بزهکارانه به دست آمده باشد.

این تعریف، در واقع برگرفته از تعریف ارایه شده در بند ۱- ب ماده سه پیمان نامه وین^۲ - توافق شده در تاریخ ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ - است؛^۳ با این تفاوت که در پیمان نامه وین، تنها پول های به دست آمده از جرایم سازمان یافته و به ویژه مواد مخدر گنجانیده شده بود.

تعریف پول شویی سپس در پیمان نامه شورای اروپا^۴ - مورد توافق در نشست اوت ۱۹۹۰ در استراسبورگ - تکمیل شد؛ و در بند یک ماده شش پیمان نامه مزبور، موارد مربوط به تحصیل، تملک، یا استفاده از دارایی های به دست آمده از منابع غیرقانونی، و نیز هرگونه مشارکت، یا مباشرت، یا دسیسه چینی برای ارتکاب، یا کوشش برای ارتکاب، یا کمک، ترغیب، تسهیل، و پنهان کاری هرگونه جرم مرتبط با پول شویی نیز به تعریف ارایه شده در دستور عمل جامعه اروپایی افزوده شد.^۵

1- Commission of the European Communities; *Proposal for a council Directive on Prevention of use of the financial system for the purpose of Money Laundering, and Explanatory Memorandum*, March 23, 1990.

Source: House of Lords Select Committee on the European Communities, Money Laundering, HL Paper 6, 1990-91.

2- The Vienna Convention.

3- *United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*; Adopted in Vienna on Dec. 19, 1988.

4- The Council of Europe Convention.

5- *Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure, and Confiscation of Proceeds from Crime*; Adopted in Strasbourg on Aug. 11, 1990.

به استناد گزارش توضیحی پیمان نامه مزبور، یکی از مهمترین دلایل افزودن موارد بالا به تعریف پول شویی، زدودن کاستی های موجود در تعریف به دست آمده از پیمان نامه وین، با هدف جلوگیری از استخدام و کیل یا متخصصان مالی توسط مجرمان برای مقاصد پول شویی گزارش شده است.^۱

بر پایه ماده دو جرایم پول شویی کمیسیون بین آمریکایی کنترل و سوءاستفاده از مواد مخدر^۲ مصوب می ۱۹۹۹، پدیده پول شویی چنین تعریف شده است:

کسب، تصرف، نگهداری، به کارگیری، پنهان سازی، تغییر ماهیت یا تبدیل، دست به دست کردن مالی با علم به این که شخص می داند یا باید بداند یا خود را به نادانی زده که این دارایی از عواید و منافع قاچاق یا سایر جرایم عمده به دست آمده است.

پول شویی، طبق تعریف مصوب سازمان بین المللی پلیس کیفری (Icpo Interpole) عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن هویت عواید نامشروع به طوری که وانمود شود که از منابع قانونی سرچشمه گرفته اند.^۳

به طور کلی پول شویی عبارت است از:

الف) تبدیل یا انتقال مال به منظور مخفی کردن یا تغییر ظاهر دادن منبع مالی یا کمک به کسی که در ارتکاب جرم مسند نقش دارد، برای فراری دادن او از پیامدهای قانونی اعمال خود؛

ب) مخفی کردن یا پوشاندن ماهیت حقیقی، منبع، محل، تصرف، جا به جایی یا مالکیت مال؛

ج) تملک، تصرف یا استفاده از مال به وسیله هر شخصی که می داند یا باید بداند که چنین مالی از عواید حاصل از جرم طبق تعریف فوق حاصل شده است.

د) آگاهی، قصد یا هدف لازم به عنوان یک عنصر جرم می تواند از شرایط عینی مورد نظر استنباط شود.

1- Euplanatory Report on the Convention on Laundering, Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds. From Crime: Ch. II.

2- Inter- American Drug Abuse Control Commission.

۳- این تعریف با اکثریت آرا توسط مجمع عمومی اینترپل در شصت و چهارمین نشست آن که در پکن چین برگزار شد، تصویب شده است.

بر پایه تعاریف بالا که در تمام اقدامات بین‌المللی انجام شده برای مبارزه با پول‌شویی مورد استناد واقع شده و پذیرشی عام داشته است، پدیده پول‌شویی دست کم با پنج جرم اساسی زیر سروکار دارد^۱:

- ۱- تحصیل، تملک، یا استفاده از عواید یا دارایی‌هایی - با علم یا ظن به این - که از فعالیت‌های بزهکارانه به دست آمده، یا هرگونه اعمال دیگری که به تصاحب عواید یا دارایی‌های مزبور به قیمتی کمتر از ارزش کامل آنها انجامیده باشد.
- هدف از تعریف این جرم، جلوگیری از امکان انتقال عواید یا منافع حاصل از فعالیت‌های بزهکارانه توسط مجرم به اشخاص غیر نیز هست.
- ۲- پنهان‌سازی، یا انتقال عواید یا منافع مستقیم یا غیرمستقیم حاصل از فعالیت‌های بزهکارانه به قصد فرار یا کمک به دیگری برای فرار از پیگرد قانونی یا مصادره آنها توسط مراجع قانونی.
- ۳- کمک مستقیم یا غیرمستقیم به شخصی - با علم یا ظن به اینکه در فعالیت‌های بزهکارانه دست داشته - برای برخوردار ساختن وی از عواید یا منافع آن فعالیت‌ها.
- ۴- کوتاهی کردن از افشای اطلاع (از) یا ظن به پول‌شویی: این جرم مشمول تمامی کسانی است که در طی دادوستد، یا به اقتضای حرفه یا اشتغال خود نسبت به وقوع فعالیت‌های بزهکارانه یا عواید و منافع ناشی از آن مطلع یا ظنین می‌شوند؛ مشروط بر آنکه اطلاع یا ظن خود را به مقامات مربوط گزارش نکرده باشند.
- ۵- مطلع ساختن نهانی اشخاص مظنون به ارتکاب پول‌شویی.

۳- فرایند پول‌شویی

در پول‌شویی، عواید حاصل از جرم، وارد نظام مالی می‌شود تا منشأ غیرقانونی آن پوشانده و ظاهری قانونی به وجوه داده شود. پول‌شویی که بیشتر اوقات به جرم سازمان یافته مرتبط است، می‌تواند پیامد جرمی باشد که عواید غیرقانونی قابلی دارد مانند اخاذی، قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه و غیره. گرچه پول‌شویی اغلب شامل سلسله پیچیده‌ای از معاملات است، اما عموماً شامل سه مرحله اساسی است:

۱- جرم‌های تعریف شده بالا، بر پایه شناسایی عمل پول‌شویی به عنوان یک فعل مجرمانه و مستقل از جرم‌های نهفته در پس منشأ پول‌های کثیف موضوع پول‌شویی به دست آمده‌اند.

مرحله اول جایگذاری^۱؛ تزریق پول‌های کثیف به سیستم پولی و مالی

در این مرحله عواید به دست آمده از فعالیت‌های بزهکارانه با هدف تبدیل پول‌های کثیف از حالت نقدی به ابزارهای مالی (دارایی‌های) یا ابزارهای پولی (چک، حواله و ...) وارد شبکه رسمی پولی و مالی می‌شود. این جایگذاری می‌تواند با تقسیم وجوه کلان به مبالغ کوچکتر که چندان حساسیت برانگیز نیست و سپرده‌گذاری آنها در بانک‌های داخلی یا دیگر انواع مؤسسات مالی رسمی و غیررسمی انجام گیرد و یا برای سپرده‌گذاری در مؤسسات مالی خارجی به بیرون از مرزها انتقال داده شود و یا برای خرید کالاهای پرارزش مانند آثار هنری، هواپیما، فلزات و سنگ‌های قیمتی به کار رود که پس از آن این کالاها به وسیله چک یا حواله‌های بانکی مجدداً خریداری شود.

مرحله دوم لایه‌چینی^۲؛ جداسازی رابطه بین عواید غیرقانونی با مبدأ یا فعالیت‌های موجد آنها

این فرایند که به آن مرحله رد گم کردن هم می‌گویند، از طریق ایجاد و انباشت لایه‌های پیچیده‌ای از معاملات یا نقل و انتقالات مالی چندگانه با هدف مبهم ساختن فرایند حسابرسی و ناممکن کردن ردگیری مبدأ، صورت می‌گیرد. این مرحله می‌تواند شامل معاملاتی نظیر انتقال تلگرافی سپرده، تبدیل سپرده به اسناد پولی (اوراق بهادار، سهام سرمایه‌ای، چک‌های مسافرتی)، خرید مجدد کالاهای پرارزش و اسناد پولی و سرمایه‌گذاری آنها در معاملات ملکی و مؤسسات قانونی به ویژه در صنایع تفریحی و جهانگردی باشد. شرکت‌های پوششی که معمولاً در بهشت‌های مالیاتی برون مرزی به ثبت می‌رسند، یک ابزار معمول در مرحله لایه‌بندی هستند. این شرکت‌ها که مدیران آنها اغلب وکلای محلی هستند که از جانب موکلان امین ایفای نقش می‌کنند، مالکان ذی‌نفع را از طریق قوانین شدید رازداری بانکی و امتیاز وکیل - موکل در پشت صحنه مجهول نگه می‌دارند.

مرحله سوم یکپارچه‌سازی^۳؛ دادن ظاهر قانونی به ثروت حاصل از عواید غیرقانونی

در این مرحله وجوه انباشته شده در لایه‌های مختلف صرف خرید دارایی‌های تمیز و قانونی می‌شود و برای آشکار ساختن ثروت از طریق سرمایه‌گذاری در مصارف قانونی و مجاز در بخش رسمی اقتصاد؛ توضیحاتی به ظاهر قانونی درباره ریشه‌های آن - به گونه‌ای که شکی برانگیخته نشود - تدارک می‌شود.

1- Placement.
2- Layering.
3- Integration.

یکپارچه سازی (درهم آمیختن) می تواند شامل روش های متعدد مانند استفاده از شرکت های پوششی برای اعطای وام، یا سپرده گذاری در مؤسسات مالی خارجی به عنوان وثیقه تأمین برای وام های داخلی باشد. تکنیک معمول دیگر، جعل حواله های دروغین بیش از حد یا کمتر از حد واقعی برای کالاهای فروخته شده - یا ظاهراً فروخته شده - به خارج از مرزها است.

۴- گونه های پول شویی

پدیده پول شویی در یک کشور لزوم عواید به دست آمده از فعالیت های بزهکارانه یا مجرمانه انجام شده در آن کشور، محدود و منحصر نمی شود. در واقع، ممکن است عواید به دست آمده از هر فعالیت مجرمانه انجام شده در هر نقطه دیگر جهان نیز به کشور مفروض منتقل و در آن شسته شود^۱. به طریق اولی، تعریف پول شویی باید دربرگیرنده بخشی از عواید جرایم رخ داده در هر کشور نیز باشد که برای شسته شدن در سایر نقاط جهان، از آن خارج می شود^۲. بدین ترتیب، چهار گونه قابل شناسایی پول شویی را چنین می توان برشمرد:

۴-۱- پول شویی درونی

شامل پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه انجام شده در داخل یک کشور است که در همان کشور نیز شسته می شود.

۴-۲- پول شویی صادر شونده

شامل پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه انجام شده در داخل یک کشور که در خارج از آن کشور تطهیر می شوند.

۱- بر پایه برآورد سازمان همکاری اقتصادی و توسعه سالانه فقط ۱/۱۰۰ میلیارد دلار از راه تجارت مواد مخدر در کشورهای مختلف دنیا شسته می شود که ایران نیز در این نقل و انتقال های مربوط به وجوه مزبور بر کنار نیست. رجوع شود به:

Financial Action Task Force on Money Laundering; Annual Report, 1998-1999; FATF Secretariat. OECD, July 1999.

۲- در این باره باید توجه داشت که فرار سرمایه (Capital Flight) با پول شویی به کلی متفاوت است. به ویژه آنکه برخلاف پول شویی، سرمایه های گریزان از کشور حتماً بر اثر فعالیت های مجرمانه به دست نیامده اند.

۳-۴- پول شویی وارد شونده

شامل پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه انجام شده در سایر نقاط جهان است که در داخل یک کشور مفروض شسته می‌شود.

۴-۴- پول شویی بیرونی

شامل پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه انجام شده در سایر کشورها، که در خارج از کشور نیز شسته می‌شود.

۵- پیامدهای پول شویی

هم پیوندی نزدیک و آشکار پدیده پول شویی با فعالیت‌های بزهکارانه یا غیرقانونی، و نقش اساسی آن در ترغیب یا تسهیل فعالیت بزهکاران و فراهم نمودن امکان تداوم یا حتی تقویت جرایم سازمان یافته، ضرورت شناسایی و رویارویی با این پدیده شوم، و عزم بین‌المللی برای مبارزه با این معضل جهانی را - به ویژه از دهه ۱۹۸۰ به این سو - آشکار می‌کند. گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول شویی (FATF)^۱ وابسته به سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)^۲ چهار تهدید اساسی پدید آمده از معضل جهانی پول شویی را چنین برشمرده است:^۳

۱- کوتاهی در مبارزه با پول شویی، سودآوری فعالیت‌های بزهکارانه یا غیرقانونی را برای مجرمان آسانتر می‌سازد.

۲- کوتاهی در مبارزه با پول شویی، سازمان‌های بزهکار را در تأمین مالی فعالیت‌های بزهکارانه و گسترش آن فعالیت‌ها، آزادتر می‌گذارد.

۳- امکان به کارگیری شبکه مالی رسمی از سوی پول شویان، خطر فسادپذیری نهادهای مالی و تمام بخش مالی اقتصاد ملی را به همراه می‌آورد.

۴- انباشت قدرت و ثروت توسط بزهکاران و گروه‌های بزهکار - برخوردار از امکان پول شویی - تهدیدی جدی برای اقتصادهای ملی و به ویژه برای نظام‌های دموکراتیک به شمار می‌آید.

1- FATF: Financial Action Task Force on Money Laundering.

2- OECD: Organization for Economic Co-Operation and Development.

3- Money Laundering, FATF Policy Brief, July 1999.

علاوه بر اینها، بر پایه یافته‌های پژوهش انجام شده در صندوق بین‌المللی پول (IMF)^۱ و نیز به استناد گزارش ارایه شده توسط مدیر عامل صندوق مزبور در سال ۱۹۹۸، ارزیابی تحلیل‌ها و سیاست‌گذاری کلان اقتصادی از مهمترین پیامدهای کلان اقتصادی پول‌شویان به شمار می‌آیند.

در یک جمع‌بندی کلی، آثار زیانبار پدیده پول‌شویی را می‌توان آلوده شدن و بی‌ثباتی بازارهای مالی دانست که در نتیجه آن، ارکان سیاسی، اقتصادی و بنیان‌های اجتماعی به خطر می‌افتد. به بیان دیگر، پول‌شویی بر نظم اجتماعی - اقتصادی آسیب می‌رساند، زیرا این پدیده آثار منفی قابل توجهی بر رقابت آزاد و ثبات و سلامت نظام مالی، خواهد داشت. این آثار نه تنها در بازارهای مالی جهانی بلکه در بازارهای نوظهور نیز نمود عینی خواهد داشت. در واقع، هر کشوری که وارد شبکه مالی بین‌المللی می‌شود، در معرض ریسک ناشی از پول‌شویی قرار می‌گیرد. برخی شواهد نشان می‌دهد نقل و انتقال وجوه به بازارهایی که اقدامات مربوط به کشف و ضبط عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه کمتر است، افزایش یافته و سرمایه‌گذاری بر روی دارایی‌های واقعی و دیگر فعالیت‌های اقتصادی توسط گروه‌های سازمان یافته متخلف در این بازارها رشد کرده است. به بیان دیگر، گسترش تلاش‌های مقام‌های مسئول در بازارهای مالی جهانی در زمینه مبارزه با پول‌شویی، فعالیت پول‌شویان را به سمت بازارهای نوظهور هدایت خواهد کرد.

بررسی بیشتر برخی از آثار منفی اقتصادی و اجتماعی پدیده پول‌شویی، اهمیت کمینه‌سازی این پیامدهای منفی را از طریق تقویت نظارت بر بخش مالی و به ویژه شبکه بانکی، پیگیری جرایم فرار مالیاتی، تقویت گزارش‌دهی آماری، و نیز فراهم آوردن تمهیدات قانونی مربوط به مبارزه با پدیده پول‌شویی بیش از پیش آشکار و ناگزیر می‌سازد.^۲

1- IMF: International Money Fund.

۲- رجوع شود به:

i) Peter J. Quirk; **Macroeconomic Implications of Money Laundering**; WP/96/66- EA, IMF, 1996.
 ii) Michel Camdessus, **Money Laundering: The Importance of International Countermeasures**; Address at the Plenary Meeting of the FATF on Money Laundering, Paris, Feb.10, 1998.
 iii) Vito Tanzi; **Money Laundering and the International Financial System**, WP/96/55-EA, IMF, 1996.

۶- آثار پول شویی

برای بررسی آثار منفی پول شویی بر جامعه، در این مقاله فقط آثار منفی اقتصادی و اجتماعی آن مورد بحث قرار می گیرد:

۶-۱- آثار اقتصادی پول شویی

الف - اخلال و بی ثباتی در اقتصاد

اشخاصی که اقدام به پول شویی می کنند، به دنبال سود حاصل از سرمایه گذاری وجوه غیر قانونی خود در فعالیت های اقتصادی نیستند، بلکه هدف آنها نگهداری اصل وجوه و عواید مزبور است. بنابراین، آنها وجوه خود را در فعالیت هایی که برای کشور سودآور باشد سرمایه گذاری نمی کنند. به این معنا که این وجوه در اموری که در درازمدت به بازدهی می رسد سرمایه گذاری نمی شود، بلکه سرمایه گذاری ها صرفاً برای گم کردن رد وجوه غیرقانونی صورت می گیرد. به عبارت دیگر، پول شویان، کشور را جایگاهی برای تطهیر وجوه کثیف خود می دانند تا پس از تطهیر، به سرعت آن را از کشور خارج سازند. به عبارتی این جهت گیری وجوه، به دلیل تقاضای واقعی نبوده بلکه از منافع کوتاه مدت پول شویان ناشی شده است و به محض این که بخش های مزبور خاصیت خود را برای پول شویان از دست بدهند، آنها سرمایه های خود را از آن بخش ها خارج می کنند و این موضوع خسارت جبران ناپذیری به بخش های مزبور و کل اقتصاد وارد می کند.

ب - کاهش درآمد دولت

یکی دیگر از آثار زیانبار پول شویی کاهش درآمد دولت است که به طور غیرمستقیم به اشخاصی که مالیات خود را صادقانه پرداخت می کنند، لطمه می زند. علاوه بر این، پول شویی گردآوری مالیات را نیز با مشکل مواجه می کند.

ج - کاهش کنترل دولت بر سیاست های اقتصادی

براساس برآوردهای انجام شده، حجم پول شویی در جهان سالانه بین ۲ تا ۵ درصد تولید ناخالص داخلی است. در بعضی از کشورهای در حال توسعه، قدرت ناشی از این عواید غیرقانونی، اقتدار دولت را تحت شعاع قرار می دهد و در نتیجه کنترل دولت بر سیاست گذاری های اقتصادی را کاهش می دهد. در واقع، گاهی حجم زیاد دارایی های انباشته

شده مبتنی بر عواید حاصل از پول شویی، بازارها یا حتی اقتصادهای کوچک را در تنگنا قرار می دهد.

ماهیت غیر قابل پیش بینی پول شویی همراه با کاهش کنترل دولت بر سیاست های اقتصادی، دستیابی به سیاست های صحیح و کارآمد اقتصادی را با مشکل مواجه می کند. از آنجا که عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه در آمار تولید ناخالص داخلی ثبت نمی شود؛ لذا اشتباه در تحلیل ها و سیاست گذاری های کلان اقتصادی از مهمترین پیامدهای کلان اقتصادی پول شویان به شمار می آید.

د - تغییر جهت سرمایه گذاری ها و خروج سرمایه ها از کشور

پول شویی، باعث تغییر جهت سرمایه گذاری های درازمدت و زیربنایی به سرمایه گذاری های کوتاه مدت در بخش های خدماتی می شود که آثار زیانباری بر اقتصاد کلان و برنامه ریزی های درازمدت دولت دارد. زیرا سرمایه گذاری های کوتاه مدت در سطح کلان به دلیل ناپایداری و قدرت بالای خروج آن از کشور، صدمات جبران ناپذیری بر پیکره اقتصاد وارد می کند.

از سوی دیگر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و سایر فعالیت های مجرمانه همیشه در جایی که تولید یا تطهیر می شود، سرمایه گذاری نمی گردد. بلکه چنین سرمایه هایی به سوی کشورهای توسعه یافته به خصوص کشورهای غربی، سرازیر می شود.

ه - تضعیف امنیت اقتصادی

یکی از مؤلفه های امنیت اقتصادی برای سرمایه گذاران (داخلی و خارجی) محفوظ ماندن حقوق اشخاص از هر گونه تعدی خودسرانه است. به عبارت دیگر به رسمیت شناختن مالکیت اشخاص و تضمین اجرای قراردادها جزء اصول اولیه امنیت اقتصادی است. از سوی دیگر کاهش ریسک سرمایه گذاری که مؤلفه دیگر امنیت اقتصادی است جز با ایجاد شفافیت و حکومت قانون میسر نخواهد شد.

پول شویی و فعالیت های مجرمانه یکی از موانع اصلی بر سر راه امنیت اقتصادی، ایجاد شفافیت مالی و حکومت قانون است که زمینه فعالیت های تبهکارانه را گسترش و فعالیت های سازنده اقتصادی را کاهش می دهد.

قانون مبارزه با پول شویی (در صورت تصویب) تلاش می کند که فضای ناامنی را برای مجرمان فراهم آورد تا آنها نتوانند پول های کثیف خود را در سیستم رسمی کشور تطهیر و به نقاط دیگر جهان انتقال دهند.

و - تضعیف بخش خصوصی

یکی از آثار مهم اقتصادی پول‌شویی در بخش خصوصی نمود پیدا می‌کند. پول‌شویان با هدف پنهان کردن عواید حاصل از فعالیت‌های غیر قانونی خود، با استفاده از شرکت‌های پیشرو، عواید مزبور را با وجوه قانونی مخلوط می‌کنند. برای مثال، در برخی کشورها برای پوشش عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر، پیتزا فروشی‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. این گونه شرکت‌ها در واقع به وجوه غیر قانونی قابل توجهی دسترسی دارند که به آنها کمک می‌کند محصولات و خدمات خود را با قیمتی کمتر از سطح قیمت بازار ارایه کنند. گاهی شرکت‌های مزبور می‌توانند محصولات خود را حتی با قیمتی کمتر از هزینه تولید، عرضه کنند. بر این اساس، این شرکت‌ها نسبت به شرکت‌های قانونی که سرمایه خود را از بازارهای مالی تأمین می‌کنند، از قدرت رقابت بیشتری برخوردارند. این امر رقابت را برای شرکت‌های قانونی بسیار مشکل می‌کند و باعث بیرون راندن آنها توسط شرکت‌ها و سازمان‌های مجرم از بازار و تضعیف بخش خصوصی قانونی در اقتصاد می‌شود. بدون تردید اصول مدیریتی این شرکت‌های مجرم با اصول حاکم بر بازار آزاد در زمینه انجام فعالیت‌های اقتصادی سازگار نیست و این امر در سطح کلان آثار منفی بیشتری برای اقتصاد جامعه به همراه دارد.

ز - ایجاد موانعی برای خصوصی سازی

پدیده پول‌شویی، اقدامات کشورها برای انجام اصلاحات اقتصادی از طریق خصوصی سازی را با مشکل مواجه می‌کند. البته چنانچه خصوصی سازی هدفمند و هدایت شده نباشد، می‌تواند به عنوان ابزاری برای پول‌شویی مورد استفاده قرار گیرد؛ زیرا سازمان‌های مجرم از توان مالی بیشتری برای خرید شرکت‌های دولتی برخوردارند. در واقع آنها می‌توانند با خرید شرکت‌ها و مؤسسات مورد نظر خود مانند بانک‌ها از آنها برای پنهان کردن عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر و فعالیت‌های مجرمانه و همچنین گسترش فعالیت‌های غیر قانونی استفاده کنند.

ح - تضعیف یکپارچگی و تمامیت بازارهای مالی

مؤسسات مالی که متکی به عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه هستند، در مدیریت مناسب دارایی‌ها، انجام به موقع تعهدات و عملیات خود با مشکلات و چالش‌های بیشتری مواجهند. برای مثال، چنانچه مقدار زیادی پول با هدف پول‌شویی وارد مؤسسات مالی شود، اما به طور ناگهانی و بدون اعلام و اخطار، در پاسخ به عوامل غیر بازاری مانند اقدامات قانونی، از

سیستم خارج شود، مشکلات زیادی در زمینه نقدشوندگی و امور اجرایی و همچنین مدیریت منابع بانک‌ها ایجاد می‌کند.

ط - تأثیر منفی بر نرخ بهره و ارز

از آنجا که پول‌شویان وجوه به دست آمده را در جایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که احتمال کشف آن نسبت به جایی که بازدهی بیشتری دارد، کمتر است؛ لذا پول‌شویی تأثیر معکوسی بر نرخ ارز و نرخ بهره خواهد داشت. به عبارت دیگر پول‌شویی خطر بی‌ثباتی ناشی از تخصیص نادرست منابع را - که خود حاصل فعالیت‌های مصنوعی و غیر واقعی دارایی‌هاست - افزایش می‌دهد.

گفته می‌شود به علت انتقال غیرقابل پیش‌بینی عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه، پول‌شویی تأثیر مخربی بر ثبات نرخ ارز و بهره بر جای می‌گذارد. پول‌شویی و دیگر جرایم سازمان‌یافته می‌تواند منجر به تغییرات مبهم و غیرقابل توجیه در تقاضای پول و نوسان‌های شدید در جریان‌های سرمایه، نرخ ارز، و نرخ بهره منجر شود.

ی - افزایش ریسک اعتباری

هیچ کشوری تمایل ندارد که اعتبار خود و نهادهای مالی خود را با همکاری در انجام پول‌شویی، به ویژه در شرایط کنونی اقتصاد جهانی از دست بدهد. پول‌شویی و جرایم مالی دیگر مانند دستکاری در بازار، دادوستد اوراق بهادار با استفاده از اطلاعات مجرمانه، اختلاس، نقش جذب‌کنندگی سود، اعتماد و اطمینان را در بازار از بین می‌برد. کاهش اعتبار به دلیل انجام فعالیت‌های مجرمانه، فرصت‌های مناسب جهانی و رشد و پایداری را کاهش می‌دهد و باعث رشد سازمان‌های مجرم با اهداف کوتاه‌مدت می‌شود. علاوه بر این، در صورتی که به اعتبار مالی کشوری خدشه وارد شود، به دست آوردن اعتبار مجدد بسیار مشکل و مستلزم صرف منابع قابل توجهی است، در حالی که می‌توان از طریق مقابله با پول‌شویی و کنترل مناسب آن از ایجاد اینگونه مشکلات جلوگیری کرد.

ک - تأثیر پول‌شویی بر اقتصاد کلان

اعتبار و تمامیت خدمات بانکی و مالی در عرصه فعالیت اقتصادی و تجاری عمدتاً بر این برداشت متکی است که این خدمات در چهارچوبی از استانداردهای عالی حقوقی، حرفه‌ای و اخلاقی ارائه می‌شود. این اعتبار و خوشنامی یکی از ارزشمندترین دارایی‌های یک مؤسسه یا مرکز مالی است. چنانچه وجوه حاصل از فعالیت مجرمانه را بتوان به آسانی وارد نظام بانکی یا سیستم مالی کرد، در آن صورت چنین مراکزی به مشارکت فعال با مجرمان متهم شده و خود به

بخشی از شبکه جرم تبدیل می شوند. آثار زیانبار این عمل تأثیر مخربی بر طرز تلقی مشتریان عادی و همچنین مراکز و مؤسسات مالی داخلی و خارجی از فعالیت های اقتصادی این مراکز خواهد داشت.

درباره پیامدهای منفی پول شویی بر سطح اقتصاد کلان، می توان به تغییرات پیش بینی نشده در تقاضای پول، ریسک حیثیتی بر پیکر نظام بانکی، آلودگی مؤسسات مالی قانونی، افزایش بی ثباتی، اختلال در جریان های بین المللی سرمایه و ... اشاره کرد.

از آنجا که فعالیت پول شویی در یک مقیاس وسیع اتفاق می افتد، لذا سیاست گذاران اقتصاد کلان باید آن را مدنظر قرار دهند؛ اما چون اندازه گیری و سنجش این فعالیت زیرزمینی دشوار است، لذا داده های اقتصادی را خدشه دار می سازد و دولت ها را در تلاش برای اداره و هدایت سیاست اقتصادی با پیچیدگی و دشواری روبرو می کند.

علاوه بر این، مراکز آماری کشور که اطلاعات مربوط به محل صدور ارز و محل سکونت سپرده داران و ... را منعکس می کند، ابزاری کلیدی در شناسایی رفتار پولی است. نظر به اینکه تقاضای پول، در نتیجه فعالیت پول شویی از یک کشور به کشور دیگر جابه جا می شود و به داده های پولی گمراه کننده منجر می گردد؛ لذا برای ثبات نرخ بهره و نرخ ارز به ویژه در اقتصادهای دلاری، پیامدهای منفی به دنبال دارد، زیرا ردیابی مسیر جریان های پولی نامشخص می شود.

پیامدهای منفی پول شویی را برای توزیع درآمد هم باید در نظر داشت. با توجه به اینکه فعالیت مجرمانه اصلی پول شویی، درآمد را از کسانی که پس انداز بالا دارند به کسانی که پس انداز پایین انجام می دهند، تغییر مسیر می دهد و پس اندازها را از سرمایه گذاری های سالم به سرمایه گذاری های مخاطره آمیز و با کیفیت پایین سوق می دهد؛ لذا به طور غیرمستقیم بر رشد اقتصادی آسیب می زند. وجوه حاصل از جرم پول شویی معمولاً به سرمایه گذاری های ریسک دارتر، اما پرسودتر در بخش مؤسسات کوچک جریان می یابد.

تأثیرات بالا فقط بخشی از مشکل است. در تحقیقی که کرک (۱۹۹۶) درباره آزمون های تجربی روابط بین رشد GDP و پول شویی برای دوره ۱۹۹۰-۱۹۸۳ در ۱۸ کشور صنعتی برای اولین بار انجام داد، نشان می دهد که کاهش چشمگیر نرخ رشد سالیانه GDP با افزایش پول شویی عواید حاصل از جرم همبستگی دارد.

ل - تأثیر پول شویی بر سیاست گذاری اقتصادی

فعالیت های پول شویی تأثیر اقتصادی و سیاسی مخربی بر استانداردهای اجتماعی، حیثیت و اخلاق جمعی دارد و نهادهای دموکراتیک جامعه را تضعیف می کند. در کشورهای در حال گذر به نظام های دموکراتیک، پول شویی روند مذکور را فلج می کند.

از آنجا که پول شویی تأثیر فوق العاده منفی بر اقتصاد کلان دارد، لذا سیاست گذاران باید در سیاست گذاری های اقتصادی (که برخی از آنها در زیر آمده است) مبارزه با پول شویی را در سرلوحه برنامه های خود قرار دهند:

کنترل معاملات مبادله ارز: تدابیر ضد پول شویی گاهی با مقررات زدایی از موارد کنترل مبادله ارز که تأثیر آن افزایش حجم معاملات بین المللی است، مغایرت دارد، تلقی می شود. همچنین فرصت برای پوشاندن منابع وجوه را افزایش خواهد داد، بعلاوه، کنترل مبادله ارز به تشکیل بازارهای موازی دارای ارتباطات نزدیک با اقتصاد زیرزمینی منتهی شده است. سیاست گذاران باید تدابیری بیندیشند که بتوانند جلوتر از تحولات بازار مالی حرکت کنند. یکی از این تدابیر تعمیم دادن چهارچوب گزارش دهی و نظارت برای پول شویی به نهادهای غیررسمی تر مثل صرافی ها است. تدبیر دیگر این است که ترتیبی داده شود تا اطلاعات و آموزش در مورد نظارت و مبارزه با پول شویی برای واسطه های ارز از طریق کانال هایی مثل اصول رفتاری و عملی مبادله ارز که عموماً به وسیله اتحادیه های ملی واسطه های ارزی یا مؤسسات بانکی ارایه می شود و بعضی از آنها از صندوق بین المللی پول همکاری فنی دریافت می کنند، هم میسر شود.

نظارت پیشگیرانه: چون قوانین و مقررات منسجم و هماهنگی در مورد پول شویی در اختیار نیست، لذا تصویب رفتارها و شیوه های عمل ضد پول شویی در جهت منافع مالی مستقیم مؤسسات مالی نیست. به این دلیل، هم FATF و هم کمیته نظارت بانکی بال، بیانیه هایی در مورد پیشگیری از سوء استفاده مجرمانه از سیستم بانکی کشورهای عضو برای مقاصد پول شویی انتشار داده اند. در این بیانیه ها بر مسایلی مثل همکاری با مراکز نیروی انتظامی در شناسایی مشتریان و رفتار آنان، نگهداری سوابق کافی و گزارش دهی رفتارهای مشکوک به غیرقانونی بودن تأکید شده است.

فعالیت های پول شویی می توانند بخش هایی از نظام مالی را فاسد کرده و اعتبار و ثبات بانک ها را خدشه دار کنند. چنانچه مدیران بانک به وسیله مبالغ نسبتاً هنگفت مرتبط با فعالیت های پول شویی به فساد آلوده شوند، رفتار غیربازاری می تواند به محل های عملیاتی غیر از

محل‌هایی که مستقیماً با پول‌شویی مرتبط هستند، هم سرایت کند که خطراتی برای امنیت و سلامت بانک‌ها ایجاد خواهد کرد. ناظران بانک همچنین ممکن است به فساد آلوده شوند یا از طریق تهدید و تحمیل آلوده گردند. با این حال، تلاش‌های نیروی انتظامی نباید مسئولیت‌های سنتی ناظران بانکی را تحت‌الشعاع خود قرار دهند.

طی چند سال گذشته، صندوق بین‌المللی پول تعدادی از کشورهای رو به توسعه و در حال گذر را در ایجاد نظارت مؤثر بر بازار مالی یاری داده است. در بسیاری از کشورهای در حال گذر، توانمندی‌های نظارتی هنوز در یک سطح ابتدایی است و همکاری ناچیز با مراجع انتظامی می‌تواند در کوشش‌های ضدپول‌شویی سهم داشته باشد. ولی در بسیاری از کشورهای رو به توسعه، بانک‌های مرکزی از جمله سازمان‌یافته‌ترین و کاراترین مؤسسات هستند؛ بنابراین دولت‌ها باید این بانک‌ها را تشویق کنند که مؤسسات را در مقابله با پول‌شویی حمایت و یاری کنند. در بعضی موارد تأکید در این راستا مسائلی در زمینه کفایت آموزش برای ناظران و حد و مرز اعمال نظارت را پیش آورده است.

وصول مالیات: فرار مالیاتی که از اشکال بنیادی فعالیت غیرقانونی است، مشهودترین تأثیر را بر اقتصاد کلان به جای می‌گذارد. کسر بودجه دولت از جمله مشکلات اصلی اقتصادی در بسیاری از کشورهاست و فساد مالی و سوءاستفاده در این زمینه، محور توجه اکثر برنامه‌های ثبات‌سازی اقتصادی است. بنابراین صندوق بین‌المللی پول تلاش‌هایی را برای بهبود بخشیدن به توانمندی‌های وصول مالیات کشورهای عضو خود آغاز کرده است. اگرچه بخش مؤسسات کوچک، یک پاتوق مهم فرار مالیاتی است؛ ولی این بخش در عین حال، یکی از محرک‌های رشد اقتصادی است. بنابراین این احتمال وجود دارد که بسیاری از کشورها در مراحل نسبتاً اولیه توسعه اقتصادی بیشتر در معرض فرار مالیاتی و پول‌شویی مرتبط با آن باشند.

۶-۲- آثار اجتماعی پول‌شویی

علاوه بر آثار زیانبار اقتصادی، پول‌شویی خطرات و هزینه‌های اجتماعی قابل توجهی نیز به همراه دارد. این پدیده، فرایندی حیاتی برای انجام جرایم مهم و عمده است و امکان گسترش فعالیت‌های غیرقانونی را برای قاچاقچیان موادمخدر، کالا و ... و همچنین سایر مجرمان را فراهم می‌کند. علاوه بر این، هزینه‌های دولت برای مبارزه با پیامدهای جدی پول‌شویی، به دلیل

نیاز به تدوین و اجرای قانون و هزینه‌های بیشتر برای مراقبت‌های بهداشتی مانند درمان معتادان مواد مخدر، افزایش می‌دهد.

یکی از آثار منفی اجتماعی - اقتصادی پول شویی، انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های متخلف است. قدرت اقتصادی منتقل شده به سازمان‌ها و اشخاص مجرم آثار مخربی بر همه ارکان و اجزای جامعه دارد. در صورت گسترش پول شویی در جامعه و عدم مبارزه جدی با آن و افزایش قدرت پول شویان، دولت تحت کنترل آنها قرار خواهد گرفت.

۷- اقدامات و مستندات جهانی درباره پول شویی

پیشینه اقدامات جدی بین‌المللی به منظور تدوین راهکارهایی برای مبارزه با معضل جهانی پول شویی به سال‌های میانی دهه ۱۹۸۰ باز می‌گردد و رشد پرشتاب عزم جهانی، انبوه پیمان‌نامه‌ها و قوانین بین‌المللی به دست آمده و گرایش چشمگیر کشورها به اتخاذ تدابیر جهانی اندیشیده شده در این باره، اهمیت ویژه و جدی بودن تهدیدهای ناشی از پول شویی را در دنیای امروز به خوبی نمایان می‌سازد. از بین انبوه پیمان‌نامه‌ها و قوانین و مقررات وضع شده در این باره، مهم‌ترین و اساسی‌ترین مستندات بازتاب دهنده کوشش‌های فراگیر بین‌المللی به‌عنوان مرجع اتخاذ رویکردهای مقابله با معضل جهانی پول شویی را چنین می‌توان برشمرد:

الف - پیمان‌نامه وین^۱ به عنوان سرآغاز پیمان‌نامه‌های بین‌المللی بعدی برای مبارزه با تجارت مواد مخدر که در تاریخ ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ و از طریق سازمان ملل متحد به امضا رسید و در آن تعریف دقیقی از پول شویی ارائه شد.

این پیمان‌نامه با فشار ایالات متحده آمریکا به بسیاری از کشورهای جهان قبولانده شد و در پی آن محرمانه بودن عملیات شبکه بانکداری در برخی کشورها تا حدود زیادی تخفیف یافت. همچنین، پس از آن «گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول شویی (FATF)» در درون سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) شکل گرفت. وظیفه اصلی گروه کاری مزبور، شناسایی و تدوین راهکارهای مناسب برای مبارزه با پول شویی است و با انتشار رویکردهای سیاستی و توصیه‌هایی در این باره، کشورهای جهان را به همکاری بین‌المللی برای کاهش موانع موجود بر سر راه تصویب و اجرای برخی قوانین و مقررات ملی فرا می‌خواند.

1- **The Vienna Convention:** The 1988 UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, Un Docs. E/Conf. 82/1S and E/Conf. 82/14, Dec. 19, 1988.

افزون بر این، صندوق بین‌المللی پول نیز با ارائه اطلاعاتی در زمینه تقویت نظارت بر بازارهای مالی، کشورهای مزبور را در پیشبرد برنامه‌های مربوط یاری می‌کند. این اقدامات رفته رفته به بارنشسته و در تعداد زیادی از کشورهای جهان چهارچوب قانونی و تشکیلات اجرایی لازم برای مبارزه با پول‌شویی شکل گرفته است. برای مثال، FATF هم‌اکنون مجموعه کشورهای و نهادهای زیر را دربر می‌گیرد:

آلمان، اتریش، اسپانیا، استرالیا، ایالات متحده آمریکا، ایتالیا، ایرلند، ایسلند، بریتانیا، بلژیک، پرتغال، ترکیه، دانمارک، زلاندنو، ژاپن، سنگاپور، سوئد، سوئیس، فرانسه، فنلاند، کانادا، لوکزامبورگ، نروژ، هلند، هنگ‌کنگ، یونان، کمیسیون اروپایی و شورای همکاری خلیج فارس.

ب - پیمان‌نامه شورای اروپا^۱ درباره شستن، ردیابی، ضبط و مصادره عواید حاصل از جرم که در تاریخ ۸ نوامبر ۱۹۹۰ به امضا رسیده است.

ج - گزارش FATF^۲ درباره راهکارهای مبارزه با پول‌شویی که نگارش نخست آن در تاریخ ۱۹ آوریل ۱۹۹۰ و نسخه بازنگری شده آن در سال ۱۹۹۶ با عنوان *چهل توصیه*^۳، مجموعه فراگیری از راهکارهای مبارزه با پول‌شویی را ارائه می‌کند و به عنوان استانداردهای بین‌المللی برنامه‌های مبارزه با پول‌شویی، حتی در بین کشورهای غیر عضو FATF نیز پذیرشی عام یافته است.

د - دستور عمل جامعه اروپایی^۴ برای جلوگیری از کاربرد شبکه مالی برای مقاصد پول‌شویی، مصوب ۱۹۹۱.

ه - الگوی تنظیمی سازمان ایالت‌های آمریکایی^۵ برای جلوگیری از شستن عواید حاصل از ترانزیت مواد مخدر و سایر جرم‌های مرتبط، مصوب ۲۳ می ۱۹۹۲.

-
- 1- The Council of Europe Convention: The Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of Proceeds from crime, 141, Nov.8, 1990.
 - 2- The FATF Report: The Report of the Financial Action Task fore (FATF) on Money Laundering, April 19, 1990.
 - 3- The Forty Recommendation, FATF/OECD, 1996.
 - 4- The EC Directive: The E.C. Directive on Prevention of the use of the financial system for the purpose of Money Laundering, O.J. Eur. Comm. (No.L 166) 77, 1991.
 - 5- The OAS Model Regulations: The Model Regulations Concerning Laundering Offenses Connected to Illicit Drug Trafficking and Related Offenses of the Organization of American States, OEA/ Ser. P, AG/doc. 2916/92 rev. I, May 23, 1992.

و - اعلامیه کمیته بال^۱ درباره اصول مربوط به جلوگیری از کاربرد مجرمانه شبکه بانکی به قصد پول شویی که در دسامبر ۱۹۸۸ به امضا رسید و در آن بخش مالی و از جمله شبکه بانکی و چگونگی مبارزه با پول شویی در این بخش مورد توجه قرار گرفته است. به طور کلی، نکته مشترک تمامی اقدامات بین المللی انجام یافته برای مبارزه با پول شویی، توجه به پول به عنوان مهم ترین عامل انگیزشی تمامی انواع جرایم و فعالیت های بزهکارانه نهفته در پس آن است. بر این اساس، موفقیت مبارزه با جرایم مزبور تا حدود زیادی به جلوگیری از بهره مند شدن بزهکاران از منافع فعالیت های بزهکارانه بستگی می یابد. در این راستا، منع دسترسی بزهکاران و مجرمان به بخش مالی رسمی و به ویژه شبکه بانکی، تأکید ویژه بر شناسایی عواید فعالیت های غیرقانونی یا بزهکارانه و تحذیر مجرمان از به کارگیری نهادها و ابزارهای موجود در بخش مالی رسمی از جمله راهکارهای مشترکی است که در تمامی پیمان نامه های بین المللی به منظور پرمخاطره کردن زمینه فعالیت پول شویان مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. از سوی دیگر و در کنار پایبندی کشورها به گذراندن قوانین و اتخاذ تمهیداتی برای شناسایی پول های کثیف یا آگاهی از هرگونه اقدامات انجام شده در زمینه پول شویی در چهارچوب اقتصاد ملی و در نظر گرفتن مجازات های متناسب برای مبارزه با این پدیده، آنها متعهد می شوند که درباره شناسایی منابع و نقل و انتقال های مشکوک و سایر زمینه های مربوط در سطح بین المللی با یکدیگر نهایت همکاری را به عمل آورند. با وجود این، در بین کشورهای جهان تفاوت هایی نیز به ویژه در اتخاذ شیوه های عملی مبارزه با پول شویی قابل مشاهده است. برای مثال، دو دیدگاه متفاوت در این باره در دو حالت حدی نگرش اروپایی و نگرش آمریکایی قابل شناسایی است. نگرش اروپایی، بانک ها و سایر نهادهای مالی را در ارزیابی موارد مشکوک آزاد می گذارد؛ مشروط بر آنکه موارد مزبور و مرتبط با عملیات پول شویی به مقامات ذی صلاح اعلام گردد. اما در سوی دیگر، نگرش آمریکایی نهادها و مؤسسات مزبور را وادار می سازد تا اطلاعات مربوط به هرگونه نقل و انتقال یا دادوستد بیش از ده هزار دلار را افشا کنند.

1- The Basle Statement: The Statement of Principles Concerning Prevention of Criminal use of the banking System for the purposes of Money Laundering, adopted by the Basle Committee on Banking Regulations and Supervisory practices in Dec. 1988.

۸ - خلاصه و نتیجه‌گیری (ایمن‌سازی اقتصاد ملی در برابر پول‌شویی)

از دیدگاه موارد مربوط به پول‌شویی درونی و همچنین پول‌شویی واردشونده، فراهم آوردن زمینه‌های قانونی، مقرراتی و اجرایی لازم برای شناسایی و انسداد مجاری نفوذ پول‌های کثیف به شبکه مالی رسمی اقتصاد ملی از اهمیتی اساسی برخوردار است. در این باره، مهمترین حوزه‌های ایمن‌سازی اقتصاد ملی در برابر آسیب‌های ناشی از ورود پول‌های کثیف به بخش رسمی و قانونی با توجه به فرصت‌های کنونی فراروی پول‌شویان در اقتصاد ایران می‌توان چنین باشد:

الف) نظارت بر خرید انواع دارایی‌های مالی از جمله سهام و اوراق مشارکت؛ و به ویژه از طریق بازنگری در سازوکارهای اجرایی بورس اوراق بهادار تهران؛

ب) نظارت بر فعالیت شبکه بانکی و سایر مؤسسات مالی یا اعتباری غیربانکی با هدف پیشگیری از سپرده‌گذاری پول‌های کثیف در بانک‌ها و مؤسسات مالی ایران یا تبدیل آنها به سایر ابزارها و دارایی‌های مالی؛

ج) کارآمدسازی نظام مالیاتی کشور به منظور شناسایی حوزه‌های اساسی گریز از مالیاتی، و نیز افزایش امکان ردگیری دادوستدهای هنگفت انجام شده بر روی اموال غیرمنقول مانند املاک و مستغلات و کالاهای بادوام، طلا و جواهر، اشیای عتیقه، فرش‌های نفیس و سایر موارد مشابه؛

د) حساس کردن اقتصاد ملی نسبت به انجام هرگونه فعالیتی که به مشروعیت بخشیدن به ارزش‌های کثیف اعم از منشأ داخلی یا خارجی و پذیرش آنها در بخش مالی رسمی اقتصاد کشور می‌انجامد؛

ه) برقراری انضباط مالی، نظارتی و مالیاتی؛

و) اصلاح قانون چک؛

ز) شناسایی صاحبان اصلی منابع در هنگام شروع هر معامله؛

ح) کارآتر کردن سیستم مالیاتی و کد اقتصادی؛

ط) به نظم درآوردن فعالیت معاملات خارجی و نمایندگی شرکت‌های خارجی؛

۹- فهرست منابع

- 1- Commission of the European Communities; "Proposal for a council Directive on Prevention of use of the financial system for the purpose of Money Laundering, and Explanatory Memorandum"; March 23, 1990.
- 2- Council of Europe Convention on Laundering; "Search, Seizure, and Confiscation of Proceeds from Crime"; Adopted in Strasbourg on Aug. 11, 1990.
- 3- David Scott, "Money Laundering and International Efforts to Fight It"; May 1995.
- 4- Explanatory Report on the Convention on Laundering; "Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds From Crime"; Ch. II.
- 5- Financial Action Task Force on Money Laundering; "Annual Report 1998 – 1999"; FATF Secretariat, OECD, July 1999.
- 6- House of Lords Select Committee on the European Communities; "Money Laundering"; HL Paper 6, 1990-91.
- 7- John Walker; "Estimates of the Costs of Crime in Australia in 1996"; Report issued by Australian Institute of Criminology, 1997.
- 8- Michel Camdessus, Money Laundering; "The Importance of International Countermeasures, Address at the Plenary Meeting of the FATF on Money Laundering"; Paris, Feb. 10, 1998.
- 9- Money Laundering; "FATF Policy Brief"; July 1999.
- 10- Peter J. Quirk; "Macroeconomic Implications of Money Laundering"; WP/96/66 - EA, IMF, 1996.
- 11- The Basle Statement; "The Statement of Principles Concerning Prevention of Criminal use of the banking System for the purposes of Money Laundering"; adopted by the Basle Committee on Banking Regulations and Supervisory practices, Dec. 1988.
- 12- The Council of Europe Convention; "The Council of Europe Convention on Laundering"; Search, Seizure and Confiscation of Proceeds from crime, 141, Nov. 8, 1990.
- 13- The EC Directive; "The E.C. Directive on Prevention of the use of the financial system for the purpose of Money Laundering"; O.J. Eur. Comm. (No.L 166) 77, 1991.
- 14- The FATF Report; "The Report of the Financial Action Task Fore (FATF) on Money Laundering"; April 19, 1990.
- 15- The Forty Recommendation; FATF/OECD, 1996.
- 16- The National Money Laundering Strategy for 1999; "The US Department of the Treasury / The US Department of Justice"; Sep. 1999, pp. 5-7.
- 17- The OAS Model Regulations; "The Model Regulations Concerning Laundering Offenses Connected to Illicit Drug Trafficking and Related Offenses of the Organization of American States"; OEA/Ser. P, AG/doc. 2916/92 rev. I, May 23, 1992.
- 18- The Vienna Convention; "The 1988 UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances"; UN Docs. E/Conf. 82/1S and E/Conf. 82/14, Dec.19, 1988.
- 19- United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances; (Adopted in Vienna on Dec. 19); 1988.
- 20- Vito Tanzi; "Money Laundering and the International Financial System"; WP/96/55 - EA, IMF, 1996.